

ZIMÁNYI ÁGNES

Paskai Lászlóval

Paskai László bíboros 1927-ben született. 1949-ben ferences rendi fogadalmat tett. 1978-ban püspökké szentelték. 1979-1982 között veszprémi megyéspüspök, majd kalocsai koadjutor érsek. 1987-től esztergomi prímás, érsek, 1988-tól bíboros.

A háború után kezdte meg tanulmányait. Melyik szemináriumban?

Teológiai tanulmányaimat 1946-ban kezdtem el Gyöngyösön, ahol az akkori kornak megfelelő komoly formában történt a tanítás. A fő tárgyakat — dogmatika, morális, egyházjog, filozófia — latinul adták elő, s latinul kellett a tudásról számot adni. Négy esztendő elvégeztem Gyöngyösön, amikor 1950-ben feloszlatták a szerzetesrendeket. El kellett hagynom a ferences rendet, majd lehetőség nyílt arra, hogy a nagyváradi egyházmegye magyarországi részének tagjaként Budapestre, a központi szemináriumban kerülhettem, és ott fejeztem be a teológiai tanulmányaimat, 1952-ben.

Ószövetségből doktrált: A választott nép Jeremiás szemléletében című disszertációval. Hogyan fordult érdeklődése éppen Jeremiás felé?

Ebben meghatározó szerepe volt Iványi János akkori ószövetség professzornak, aki megszerettette velünk az ószövetségi Szentírást. Hozzá iratkoztam be szemináriumi gyakorlatra, és nála az volt a szokás, hogy maga jelölte ki a témákat. Három témát javasolt nekem, és ezek közül választottam Jeremiás könyvét, amelyet nagyon megszerettem. Emberi adottságai oly szépen tükröződnek könyvében, vívódásai, szenvedései, háttérbe szorulása, feszültsége a környezettel, ugyanakkor folytonosan Isten akarátának teljesítése vezeti őt.

Hogyan alakult, hogy azután mégis filozófiát tanított?

Pappá szentelésem után Szegedre kerültem. Három évvel később Hamvas Endre akkori szeged-csanádi püspök kinevezett szemináriumi prefektusnak és egyben filozófiatanárnak. Tanár elődön Majtényi Béla — külső nyomásra — fölmentést kapott a tanítás alól, megmaradt lelkésznek, később azután Bécsbe ment.

Miért helyez a katolikus egyház oly nagy hangsúlyt a filozófia oktatására? A filozófia alaptudomány, vagy a teológia szolgálója?

A katolikus egyház mindig is nagyra becsülte az emberi gondolkodást. Isten megismerésének lehetőségét szolgálni tudta. A matematikáról, a földrajzról ezt nem mondták, de a filozófiáról igen, mert a filozófia tud az isteni titkok megértéséhez közelebb vinni. A teológia egész történetén végighúzódik a meggyőződés, melyet Szent Anzelm híressé vált tétele így fejez ki: *fides quarens intellectum*, a hit keresi a megértést. A Szentírásban is azt találjuk, és a teológia kifejtése is folytonosan arra utal, hogy a megértés az emberi gondolkodás alapján közelíti meg a kinyilatkoztatást, azt

a tartalmat, melyet emberi racionalitással teljes egészében sosem tudunk fölfogni. A filozófia és a teológia összefüggésével kapcsolatban fogalmazódott meg a sokszor félreértett középkori mondat, miszerint *philosophia est ancilla theologiae*, a filozófia a teológia szolgáló leánya. Sokan úgy magyarázzák, hogy a teológia csupán cselédlánynak tekinti a filozófiát. Ez a megközelítés egyrészt megfelelnek arról, hogy a filozófia latin nyelven nőnemű, tehát csak szolgáló leány lehet, és ez nem lekicsinylő értelmű. Másrészt a középkor fölfogásában a legnagyobb kitüntetés volt, hogy egy tantárgy a teológiát, Isten megismerésének lehetőségét szolgálni tudta. Ezzel, azt hiszem, arra is választ adtam, miért becsüli az egyház a filozófiát, miért emel ki bizonyos irányzatokat, míg másokat teológiai szempontból nem tart elfogadhatónak. Nem minden filozófiai rendszer alkalmas ugyanis arra, hogy a katolikus teológiát ki tudja fejteni.

Melyik alkalmas?

A régiek közül először a platóni, majd a középkortól az arisztotelészi rendszer volt jelentős, a mai időben pedig az úgynevezett transzcendentális filozófia, s vele együtt a transzcendentális teológia használatos, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsem. De értékelte az egyház a descartes-i racionalista filozófiát is.

Kik voltak az Ön fejlődésére formáló hatással?

Szent Ferenc szelleme és maga a ferences közösség volt rám leginkább belső hatással, a noviciátusban és a teológián is, és ez a későbbi időkben is megmaradt. A gyöngyösi teológiai stúdiók alatt Duns Scotus filozófiáját és teológiáját kiemelten állították eléink, s később is szívesen foglalkoztam vele. Amikor megtörtént Duns Scotus boldoggá avatása, magam is örömmel elmentem Rómába, hogy jelen legyek a boldoggá avatási szertartáson.

Prímás elődei közül szellemileg ki áll Önhöz a legközelebb?

Tisztelettel gondolok közvetlen elődömré, Lékai László bíboros atyára, és boldogemlékű elődömré, Mindszenty József bíboros hercegprímásra, akinek személye iránti tiszteletemről sok megnyilatkozásban tettem már tanúságot. Az elődök sorából említeném Serédi Jusztiniánt, az egyházjog kiváló ismerőjét, aki a jelenkorban is irányt mutató személyiség. Ha a korábbi időkre tekintünk vissza, sok kiváló személyt említhetnénk. Közülük természetesen nem maradhat ki Pázmány Péter, aki a katolikus hit terjesztésében és megőrzésében éppen úgy, mint irodalmi munkásságában, a magyar irodalom művelésében a legkiválóbbak közé tartozik.

Mi az oka a mai hitelenségnek és vallási közömbösségnek? Miért nem mond ma szinte semmit Isten fogalma?

Ma is számosan vannak, akiknek nagyon sokat mond Isten fogalma, és akiknek a lelkében nincs vallási közömbösség. A közéletben, a tömegtájékoztatásban valóban előtérbe került az isten nélküliség beállítottága. A természettudományok előrehaladása ugyanis egyfajta racionalizmust hozott magával, amely azt állítja, hogy a körülöttünk lévő valóságot pusztán természettudományos módon meg lehet érteni. A racionalista gondolkodás az ember

önértelmezéséből kikapcsolja a transzcendens szempontokat. Ennél fogva kimaradnak az életből az alapvető kérdések. Ki az ember, mi az élet értelme és célja, mi történik a halál után, hogyan kell földi életünk eseményeit értékelni, mi adja az ember erkölcsi és személyi értékét, belső kibontakozásának irányulásait, a jó és a rossz megkülönböztetésének feltétlen igényét? A racionalista szemléletmód elhanyagolja ezeket a kérdéseket, és csak a kifejezetten materiális szempontokat emeli ki. Manapság ehhez kapcsolódik még a gazdasági és pénzkérdés, mintha egyéb igénye nem is volna egy embernek. A mai ember már nem éli át, vagy legalábbis nem úgy éli át az Istentől való függőséget, mint a régiek. Azelőtt az emberek jobban ki voltak szolgáltatva a környezetüknek, a maiak pedig úgy érzik — ahogyan említettem —, hogy a természettudományok alapján uralni és befolyásolni tudják az eseményeket.

Voltaképpen nem is Isten fogalmáról van szó. Lehet ugyan Istentől számtalan fogalmat alkotni, ám a kereszténység és minden igazi vallásosság lényege az Istennel való személyes kapcsolat. Bár sokak életében háttérbe szorult a transzcendens igénye és ezzel együtt az Isten utáni vágy is, azonban gyakran megtörténik, hogy amikor valaki nehéz helyzetbe kerül, előtör, olykor elemi erővel, az Isten utáni vágy és az egyházhoz tartozás igénye. Tény, hogy Magyarországon az elmúlt időszak nem kedvezett a vallásos életnek. A nevelésből céltudatosan kikapcsolták Istent és a kereszténységet, helyére az istennélküliséget, a materializmust állították, és ennek az lett a következménye, hogy a mai szülők nem tudják vagy nem akarják gyermekeiket vallásosan nevelni. Többször tapasztaljuk azonban azt is, hogy serdülő korban vagy azután, a fiatalok megtérnek, közel kerülnek az egyházhoz, s fiatal felnőttként kezdik meg keresztény életüket.

Miért van az, hogy házánkban sokan vallják magukat katolikusnak, ugyanakkor kevés a vallását gyakorló?

A vallásosság megélése személyes cselekedet, amelyhez az emberi szabadság, az egyéni döntés is hozzákapcsolódik. Sajnos van közömbösség, de nézzük meg a Szentírást, már ott is találkozunk vele. A Jelenések könyvében olvassuk a ladoceai egyházzól: bár volnál hideg vagy meleg, de mert langyos vagy, nincs rád szükségem. Tehát egy fajta közömbösség mindig is végighúzódtott az emberi történelmen. Napjainkban a gyakorlati materialista gondolkodásmód és a fogyasztói szemlélet, a konzumizmus szerepe a döntő. Röviden: a világ kísértése. A mai embert sok minden jobban meg tudja kísérteni, mint a régieket. Szent János megfogalmazásában a szemek kívánsága, a test kívánsága, az élet kevélysége. Tény, hogy kevés a vallását igazán elkötelezetten gyakorló hívő, mégis valamilyen hit még azokban is megmutatkozik, akik katolikus vallásukat felületesen gyakorolják. Aki elfogadja Istennel való személyes kapcsolatát, és elismeri, hogy Isten színe előtt felelősséggel tartozik, abban már megnyilatkozik a hit, talán gyöngye, nem elkötelezett formában, de nem lehet úgy tekinteni,

Mik a szekták, miért veszélyesek, és hogyan lehet a híveket fölkészíteni velük szemben?

mintha teljesen távol állna az egyháztól. Lehet százalékokban beszélni, a valóságban azonban nincsenek egyértelmű határvonalak. Átmenet van a buzgó keresztényektől a lanyha keresztényeken keresztül az éppen még az egyházhoz tartozó keresztényekig.

A szó már a Szentírásban is szerepel. Az Apostolok Cselekedeteiben például azt olvassuk, hogy a kereszténnyé lett Pált azért támadták, mert egy szektát követett. Szektának nevezték ugyanis Jézus tanítását. A görög szöveg a herezisz szót használja, ami azt mutatja, hogy amikor a Szentírás keletkezett, még nem volt egészen világos terminológia, hogy mi is a herezisz, amit magyarul eretnekségnek mondunk. A szekta szóról sokan úgy hiszik, hogy a latin *secare*, elszakadás szóból származik, valójában a követés, *sequor* szóból ered. A szekták lényegét a Keresztény Egységítkártság mintegy tíz évvel ezelőtt így fogalmazta meg: „Olyan vallási közösségek, amelyek valamely nagy kultúra vallási közösségének tanaiból és gyakorlatából származtatják magukat, de azzal mégsem kívánják azonosulni.” Az idézetből kiderül, hogy nemcsak a kereszténységgel kapcsolatban lehet szektákról beszélni, hanem a végső időkre való tekintettel. Meggyőződésük, hogy az egyház nem is ért vele egyet, és így van ez vallási területen is.

Az újabb kori szektákkal kapcsolatban érdemes kiemelni néhány fontos és jellemző vonást az eltérő teológiai értelmezések területéről. Ilyen a parúzia és a millenium bekövetkezésének vára-sa. Ilyen az egyház igazi arculatának, Krisztus igazi egyházának keresése, főleg a végső időkre való tekintettel. Az a meggyőződés, hogy az egyház igazi arculatát nem a katolikus egyház birtokolja, hanem ők. Alapvető az eltérés az egyházi szolgálatok lényegét illetően, elsősorban az egyház papi szolgálatára és hierarchikus rendjére gondolok, az Eucharisztia létesítése, a szentségek kiszolgáltatására, az egyház szervezetére, a pápaságra. Eltér a katolikus fölfogástól az is, ahogyan egyes karizmatikus irányzatok a Szentlélek működését magyarázzák. A szekták azt állítják, hogy Krisztustól ma is nyernek kinyilatkoztatást, és közösségüket Krisztus mai kinyilatkoztatása alapján kívánják formálni.

A katolikus ember tiszteletben tartja a másik személyt, egyéni véleményével együtt, ha olykor nem ért is vele egyet. Így van ez vallási területen is. De azt semmiképpen sem lehet a katolikusoktól elvárni, hogy a sokféleséget egyenértékűnek tekintsék saját hitükkel, mondván, nem baj, hogy az egyik így, a másik úgy gondolkodik, hiszen mindent közös nevezőre lehet hozni. A katolikus ember a teljes kinyilatkoztatást fogadja el, arra törekszik, hogy mind jobban a magáévá tegye annak teljességét, és másnak is tovább tudja adni. Természetesen fájdalmas, ha valaki elutasítja a kinyilatkoztatott igazságokat, vagy helytelenül értelmezi azokat. Ezzel arra is válaszoltam, hogyan lehet a híveket megvédeni a szekták ellen. A katolikus tanítás teljességének elfogadására kell fölkészíteni őket, és ennek lényeges eleme az élő Tanítóhivatal.

Milyen hatása mutatkozik az 1994-ben tartott esztergom-budapesti főegyházmegyei zsinatnak az egyházmegye életében?

Egy egyházmegyei zsinattól nem lehet elvárni, hogy hirtelen megváltozzék tőle az egész közösség élete. Nem az a rendeltetése. Sokkal inkább a különböző célok megfogalmazása és teljesítésük segítése. A zsinat jónéhány területet kiválasztott egyházmegyénk életéből, értelmezte a meglévő helyzetet, s az egyház alapvető tanítását szem előtt tartva konkrét útmutatást és segítséget nyújtott, hogy keresztény életünk tökéletesebb lehessen. Eredménynek tartom a közösségi élet építésének munkálását, fontosságának tudatosítását a plébániai közösségekben és különböző csoportokban. A zsinat konkrét eredménye az úgynevezett szakpasztoráció elindítása. Szakpasztoráció a lelkipásztori élet egy-egy területe, például a hitoktatás, az ifjúsággal, a családokkal való foglalkozás, a karitás. A kereszténység életéhez mindig hozzátartozott — a Szentírás kifejezésével élve — az ige szolgálata mellett az asztal szolgálata: a liturgia, a tanítás mellett a karitás is. Örvendetes látni a karitás működését és eredményeit. Ez azért is fontos, mert manapság — talán az elmúlt időszak hatására is — sokan megkérdőjelezzik az egyház karitatív tevékenységét, mondván, gondoskodjon az állam nagyobb nyugdíjról, több szociális otthonról, s akkor nem kell az egyházi segítség, holott lényeges a különbség a társadalmi gondoskodás és az egyház karitatív tevékenysége között. A karitász-tevékenység valóban pénzigényes, megkívánja az anyagiak megteremtését, mely társadalmi feladat. De megkívánja a karitász a szívet és a szeretetet is. Az egyház, illetve az egyház tagjai éppen ezt a szeretetet tudják adni, amit nem lehet forintban kifejezni, és nem lehet állami költségvetésben megszavazni. Idén az egyházmegyei zsinatunkon megfogalmazott ajánlás alapján közreadtam egy lelkipásztori útmutatót. Különösen időszerűvé tette ezt a 2000. évre való felkészülés. Az útmutató, amint arra a név is utal, azt a közös utat jelöli ki, amelyen a Főegyházmegyében a Szentatya szándéka szerint haladni akarunk megváltásunk 2000 éves jubileuma felé.

A világiakkal kapcsolatban a zsinat úgy fogalmaz, a Lumen Gentiumra utalva, hogy egyenlő a tagok méltósága. Miben áll az egyenlőség, hogyan kell ezt érteni? Elemi tapasztalatunk a világ hierarchikus volta.

A zsinat úgy fogalmaz, hogy egyenlő a tagok méltósága. Aki a keresztség által Isten gyermekévé lett és Krisztus egyházához tartozik, annak személyi értéke egyforma, mert ugyanabban a keresztségben részesült, ugyanahhoz a Krisztushoz tartozik, és ugyanafelé a cél felé kell tekintenie. A személy értéke tehát egyforma. Ugyanakkor az egyház nem arcnélküli tömeg, hanem élő valóság, amelyben különbözőek a szolgálatok. A föladatak teljesítésében tehát nincs egyenlőség. Erről már Szent Pál is beszélt, élő testhez hasonlítva az egyházat. Az egyiknek az a szolgálata, hogy kéz legyen, a másoknak az a szolgálata, hogy láb legyen, a harmadiknak az a szolgálata, hogy szem legyen. Szép hasonlatához Szent Pál hozzáfűzi, mi történne akkor, ha minden tag szem volna, vagyis egyenlő a szolgálat szempontjából. Vége lenne az egész közösségnek. A szolgálat szempontjából igenis van különbség. A katolikus egyházban bizonyos szolgálatok különbözősége

magától Krisztustól ered. A papi szolgálatra gondolok és a Krisztustól eredő hierarchiára. Krisztus rendelése szerint az apostoloknak és az apostolok utódainak sajátos szolgálat jutott az egyház életében. A Szentírás is úgy állítja elénk, hogy ők kézrátétel és imádság által külön belső küldetést kaptak sajátos lelki funkciók elvégzésére. Gondolok az igehirdetésre, a hívek megszentelésére, a közösség irányítására. Mindennek végső alapja, amire a Szentírás is többször hivatkozik, hogy az egyház éltető lelke maga a Szentlélek. S amikor majd az ítéletre megjelenünk Jézus Krisztus előtt, nem biztos, hogy a főpap lesz az első helyen, attól függ, hogyan teljesítette a maga szolgálatát. A szolgálat különbözősége szerint felelősséggel tartozunk Krisztusnak, ugyanakkor a szeretet összekapcsol bennünket, mert a keresztség révén egy és ugyanazon Krisztus testének vagyunk tagjai.

II. János Pál pápa 1995 végén apostoli levelet bocsátott ki a kétezredik év előkészítésére. Ön milyen várakozással tekint az ezredfordulót megelőző évekre?

A Szentatya szándéka, hogy az egész egyház különleges módon készüljön föl a kétezredik évre. Ezért jelentette meg *A harmadik évezred közeledtével* kezdetű apostoli levelét. Fő törekvése az evangelizáció és az evangelizációnak megfelelő élet, hogy figyelmünket a Szentháromság személyeire irányítva jussunk el a kétezredik évbe. A várakozás természetesen énbennem is él, mint mindenki másban. Bárcsak ez az előkészület el tudná mélyíteni a hívekben a keresztyén életet, és minél több embert tudna közelebb vinni Krisztushoz és Krisztuson keresztül a Szentháromság-Egy-Istenhez!

Átolvasva a Szentatya említett apostoli levelét, először kicsit túlzottnak találtam a három éves előkészületet, de azután elgondolkodva rájöttem, hogy gondviselésszerű a beállítottsága. Sokan alig tudnak valamit Jézus Krisztusról, az üdvösségről, és a megváltásról, mások talán ellenséges szemmel nézik, ezért különösen fontos feladatunk, hogy a kétezredik év felé való közeledésben növekedjék a lelki elmélyülés, a tanúságtétel és ezen keresztül az evangelizáció. Szeretném hangsúlyozni, hogy a katolikus egyház részéről nem folyik semmiféle titkos jövőkutató kutatás a kétezredik évre való tekintettel. Ez dátum, egy időpont, annak elmélyítésére, ami kétezer évvel ezelőtt kezdődött el a történelemben.

Milyennek találja a hit jövőjét a világon, amelybe persze Magyarországon is beletartozik?

Nagyon nehéz erre válaszolni. A jövő alakulását előre látni nem lehet. Fizikai eseményeket talán ki tudunk előre számítani, de a személlyel kapcsolatos történések lényege a szabad cselekvés, amelyben mindig benne van Isten kegyelmének működése is. Bizalommal tekintek a jövő elé, a magyar jövő elé is, hiszen Magyarországon nagyon sok a buzgó, tanúságtévő és főleg engesztelő hívő. Hiszem, hogy Isten kegyelme ezután is működik a magyar lelkekben, fölébreszti és elmélyíti a hitet hazánkban.